

ALPOMISH VA ERGENEKON EPOSLARI QIYOSIY TAHLILIDA MILLIY IDENTITET EVOLYUTSIYASI

Amonova Munisa Shavkat qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Musiqa ta'lim va san'at mutaxassisligi

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Doston janri turkiy xalqlar og'zaki ijodining eng muhim ko'rinishlaridan bo'lib, u xalqning tarixiy xotirasi va milliy o'zligini aks ettiradi. Har bir qahramonlik eposi mazmun-mohiyati bilan o'z davrida milliy identitetni mustahkamlashga xizmat qilgan. Ushbu tezisda O'zbek xalqining "Alpomish" dostoni va turkiy xalqlar afsonasi "Ergenekon" qissasi qiyosiy tahlil qilinib, doston janrining transformatsiyasi hamda ular orqali milliy identitet evolyutsiyasi yoritiladi.*

Kirish: Markaziy Osiyo xalqlarining og'zaki an'alarida doston (epos) janri milliy ong va identitetni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Turkiy xalqlarning qadimiy afsonasi Ergenekon hamda o'rta asrlardan qolgan qahramonlik dostoni Alpomish misolida doston janrining vaqt davomida qanday o'zgarib borgani va milliy identitet ifodasi qanday evolyutsiya qilgani qiyosiy tahlil qilinadi. Ergenekon afsonasi turkiy elatlarning kelib chiqishi va birlashuvini mifologik tarzda hikoya qilsa, Alpomish dostoni keyingi davrlarda shakllangan qahramonlik eposi bo'lib, unda xalqning ideal qahramoni obrazi orqali milliy qadriyatlar aks etadi.

Ergenekon eposi turkiy xalqlarning milliy tug'ilishi haqidagi rivoyat sifatida tanilgan. Manbalarda u "Go'kturklarning qayta tug'ilishi haqidagi hikoya" deb ta'riflanadi. Afsonaga ko'ra, qadim zamonda dushman hujumidan qochgan bir guruh turkiy ajdodlar Ergenekon deb atalgan tor tog'li vodiya panoh topadi. Ular to'rt yuz yil davomida o'sha berk hududda yashab, son-sanoqsiz avlodlarni davom ettirib, oxir-oqibat vodiya sig'may qoladi. Shu payt elat yo'l boshchilari tog'larni eritib yo'l ochishga qaror qiladilar va katta olov yoqib, tog' jinslarini eritadi – natijada

xalq vodiidan chiqib, ozodlikka erishadi. Bu syujet turkiy millatning “tiyib bo‘lmas yashovchanligi” va qayta tiklanishi ramzi sifatida talqin etiladi. Afsonada bo‘rining yo‘lboshchi sifatida tilga olinishi (Börteçine bo‘ri obrazining paydo bo‘lishi) ham mifologik milliy timsollarning shakllanishidan dalolatdir. Ergenekon xalqi afsonaviy tog‘lar orasidagi vatanni o‘ziga beshik qilgan, va yillar o‘tib uni tark etib, dunyoga yoyilgan xalq sifatida tasvirlanadi. Bu rivoyat turkiylarning yagona ildizdan tarqalgan bir millat ekani g‘oyasini mustahkamlab, milliy o‘zlikni anglashda dastlabki asos vazifasini o‘tagan.

Alpomish – o‘zbek va turkiy xalqlar orasida keng tarqalgan eng mashhur qahramonlik dostonlaridan biri bo‘lib, u milliy qahramon obrazi orqali xalqning orzu-ideallarini ifodalaydi. Tadqiqotchilarning fikricha, Alpomysh dostoni ilk shaklda eramizning VI–VIII asrlarida Turk hoqonligi davridayoq paydo bo‘lgan bo‘lsa-da, XIV–XVII asrlarga kelib o‘zining yakuniy poetik ko‘rinishini olgan. Bu jarayon davomida doston turli tarixiy davrlar ta’sirini qabul qilib, xalq xotirasida sayqallangan. Alpomish dostoni mazmunan ikki asosiy qismdan iborat: birinchi qism qahramonning bo‘lajak rafiqasi Barchinni sovchi jo‘natib topib, u bilan unashtirilishi va kuyovlik sinovlarini o‘tashi haqida bo‘lsa, ikkinchi qism qahramonning yovlar qo‘lida asirlikka tushib, oradan yillar o‘tib vataniga qaytishi va dushmani mag‘lub etishini hikoya qiladi. Alpomish obrazi xalqning mardlik, jasorat, sadoqat kabi fazilatlarini o‘zida mujassam etadi. Dostonda Alpomish o‘z qavmini tashqi dushmandan – Kalmyk xonligining zulmidan – himoya qiladi; masalan, Barchinni zo‘rlab olishga intilgan Kalmyk polvonlarini mag‘lubiyatga uchratishi syujeti orqali doston milliy g‘urur va ozodlik g‘oyalarini tarannum etadi. Shu tariqa Alpomish xarakteri “xalq qahramoni” idealini ifodalab, milliy identitetni mustahkamlovchi vositaga aylangan.

Ergenekon va Alpomish eposlarini qiyoslab, doston janridagi transformatsiyani yaqqol ko‘rish mumkin. Ergenekon afsonasi hajman nisbatan ixcham, mifologik va ramziy mazmunga ega bo‘lib, unda butun elatning kelib chiqish afsonasi markaziy o‘rinda turadi. Alpomish dostoni esa keng qamrovli syujet va poetik tafsilotlarga ega, individual qahramon sarguzashtlari orqali millat taqdiri

tasvirlanadi. Bu o'zgarish doston janrining dastlabki mifologik bosqichidan yuksak badiiy bosqichga o'tganini anglatadi. Vaqt o'tishi bilan dostonlar xalqning turmush tarzi, e'tiqodi va tarixiy tajribalarini o'zlashtirib, milliy identitet tushunchasini chuqurroq va rang-barangroq ifodalay boshlagan. Ergenekon afsonasida milliy o'zlik yagona kelib chiqish va birlik g'oyasi orqali aks etsa, Alpomish dostonida milliylik qahramonning shaxsiy fazilatlarini, oila va el-ulusga sadoqati, adolat uchun kurashi kabi tushunchalar orqali ifodalanadi.

Bu dostonlarning ikkalasi ham xalq uchun milliy g'urur manbai bo'lib xizmat qiladi. Alpomish dostoni XX asrda ham e'tirof etilib, 1999 yilda UNESCO ko'magida uning 1000 yillik yubileyi keng nishonlangan edi. Hatto sovet davri nashrlari ham Alpomyshni "xalq mardligi va dushmanga nafratini ulug'lovchi milliy qahramonlik qo'shig'i, o'zbek xalq eposining eng yaxshi namunalaridan biri" deya ta'riflagan. Bu e'tirof va tantanalar dostonlarning milliy ong va madaniy merosdagi o'rnini tasdiqlaydi. Xulosa qilib aytganda, Ergenekondan Alpomishgacha doston janri mifologik birlik g'oyasidan individual qahramonlik eposigacha rivojlanib, har bir bosqichda milliy identitet mazmunini boyitgan va mustahkamlab kelgan. Bu evolyutsiya xalqning o'z tarixini va ideal qahramonlarini kuylash orqali milliy ruhiyatni avlodlardan avlodga yetkazish an'anasini davom ettirgan.

ADABIYOTLAR

1. Anisbekova D. M. "The Revival of the Teaching of Folk Epics in the Years of Independence and Its Significance." Pubmedia: Jurnal Pendidikan Bahasa Inggris, 2025, 2(3): 1-7 edu.pubmedia.id.
2. "Alpomish" – O'zbekiston Respublikasining YuNESKO bilan hamkorlikda jahon madaniy merosi sifatida tan olingan xalq og'zaki ijodi durdonasi (1997) edu.pubmedia.id.
3. Raxmatullaev, X. S. (2023). Musiqaning kashf qilinishi haqidagi nazariyalar. TARIXGACHA BOLGAN DAVR. Solution of social problems in management and economy, 2(4), 70-75.
4. Raxmatullaev, X. S. (2023). Eramizgacha bolgan davrlarda Qadimgi Misr musiqasi. Академические исследования в современной науке, 2(9), 97-101.

5. Raxmatullaev, X. S. (2023). MESOPOTAMIYA (IKKI DARYO ORALIGI) MUSIQASI. Академические исследования в современной науке, 2(9), 102-113.
6. Raxmatullaev, X. S. (2023). OSIYO, AVSTRALIYA, SHIMOLIY VA JANUBIY AMERIKA QITALARIDA TARIYGACHA BOLGAN DAVRLARDA MUSIQA. Академические исследования в современной науке, 2(9), 114-120.
7. Raxmatullaev, X. S. (2023). THE EPIC OF ERGENEKON OR THE RETURN OF THE TURKIC PEOPLES. Science and innovation in the education system, 2(1), 15-20.
8. Raxmatullaev, X. S. (2022). BLIND SON OR INFANT SON. HEROIC EPIC OF TURKISH PEOPLES THROUGH THE EYES OF THE WORLD. Scientific Impulse, 1(5), 1588-1592.
9. Raxmatullaev, X. S. (2022). ANOTHER LOOK AT THE TURKISH HEROIC EPIC. Scientific Impulse, 1(5), 1585-1588.
10. Raxmatullaev, X. S. (2022). THE GREATEST EPIC OF THE TURKIC PEOPLES IS MANAS. Scientific Impulse, 1(5), 1593-1598.
11. Shafoatovich, R. H. (2022). The Study of the Historical Roots of the Art of Bakhshi by Means of Words and Music. International Journal of Culture and Modernity, 15, 45-47.
12. Shafoatovich, R. K. (2021). Unique ways to organize the first piano lessons for adults. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(11), 259-261.